

บทปฏิบัติการที่ 5

เนื้อเยื่อของสิ่งมีชีวิต

5.1 เนื้อเยื่อสัตว์

โดยทั่วไปเนื้อเยื่อ หมายถึง กลุ่มเซลล์ที่มีลักษณะเหมือนกัน มาทำหน้าที่อย่างเดียวกัน ในสิ่งมีชีวิตเซลล์เดียว เซลล์ทำหน้าที่ทุกอย่างคล้ายกับทุกระบบในสิ่งมีชีวิตชั้นสูงที่มีหลายเซลล์ ในสิ่งมีชีวิตชั้นสูงมีเนื้อเยื่อหลายชนิดทำหน้าที่ร่วมกัน เกิดเป็นอวัยวะ และอวัยวะต่างๆ ทำงาน ร่วมกัน เพื่อเป้าหมายหลักอันเดียวกัน เกิดเป็นระบบอวัยวะ เช่น ระบบย่อยอาหาร ระบบหายใจ เป็นต้น ระบบเหล่านี้ทำงานร่วมกันเพื่อการดำรงชีวิต เกิดเป็นร่างกายของสิ่งมีชีวิต

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้ศึกษา

1. บอกชนิดของเซลล์ต่างๆ ที่ประกอบกันเป็นเนื้อเยื่อของเซลล์ได้
2. จำแนกชนิดของเนื้อเยื่อสัตว์ได้

เนื้อหา

ในร่างกายของคนเรามีเซลล์หลายชนิดประกอบกันขึ้นมา เป็นเนื้อเยื่อและอวัยวะต่างๆ ในการศึกษาเนื้อเยื่อจำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับหน่วยที่เล็กกว่า คือ เซลล์ ซึ่งจะเป็นตัวบอกลักษณะเด่นเฉพาะของเนื้อเยื่อแต่ละชนิด และเรียนรู้ระดับที่ใหญ่กว่า คือ อวัยวะ เพื่อช่วยให้ทราบถึงตำแหน่งที่จะพบ หน้าที่และความสำคัญของเนื้อเยื่อแต่ละชนิดในอวัยวะนั้นๆ ในร่างกายของสัตว์ชั้นสูงประกอบด้วยเนื้อเยื่อต่างๆ จำแนกตามลักษณะและหน้าที่ ได้ดังนี้

1. เนื้อเยื่อบุผิว คือเนื้อเยื่อบุหรือคาคออยู่ที่ผิวภายนอกร่างกายและผิวของอวัยวะต่างๆ รวมทั้งโพรงหรือช่องอวัยวะต่างๆ เนื้อเยื่อบุผิวประกอบด้วยเซลล์แตกต่างกันตามตำแหน่งของเนื้อเยื่อ เซลล์เรียงอยู่บนเยื่อฐาน ในอวัยวะต่างๆ มีเนื้อเยื่อบุผิวแตกต่างกัน เช่นบางอวัยวะเซลล์เรียงชั้นเดียว บางอวัยวะเนื้อเยื่อเรียงหลายชั้น แต่ละกลุ่มของเนื้อเยื่อบุผิวเกิดจากเซลล์ที่แตกต่างกัน 3 แบบ คือ เซลล์ที่เป็นแผ่นแบน เช่น ที่ ผิวหนัง เยื่อบุในช่องปาก เซลล์ลักษณะลูกบาศก์ เช่น ที่ท่อไต ต่อมน้ำลาย และเซลล์ลักษณะแท่งหรือทรงสูงเช่นที่เยื่อบุผิวทางเดินอาหารส่วนกระเพาะและลำไส้เล็ก เป็นต้น

2. เนื้อเยื่อเกี่ยวพัน ประกอบด้วยหลายชนิดแต่จำนวนเซลล์น้อยเรียงตัวอยู่ในสารระหว่างเซลล์ เนื้อเยื่อเกี่ยวพันทำหน้าที่แตกต่างกัน 2 กลุ่มใหญ่ คือกลุ่มที่ทำหน้าที่ยึดหรือประสานเนื้อเยื่ออื่นติดกัน ได้แก่ ฟังซีต เอ็น ลิกกาเมนต์ เป็นต้น ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งทำหน้าที่ค้ำจุนเนื้อเยื่อที่มีความแข็งแรง ได้แก่ กระดูก กระดูกอ่อน

3. เนื้อเยื่อเลือด หรือเนื้อเยื่อขนส่ง ประกอบด้วยส่วนที่เป็นเซลล์ประกอบด้วยเม็ดเลือดชนิดต่างๆ กับสารระหว่างเซลล์ที่เป็นของเหลวคือพลาสมา ทั้งสองส่วนทำหน้าที่ต่างๆ ดังต่อไปนี้ เม็ดเลือดแดงลำเลียงออกซิเจนและคาร์บอนไดออกไซด์ เม็ดเลือดขาว ทำหน้าที่ทำลายสิ่งแปลก-ปลอมที่

เข้าสู่กระแสเลือดและร่างกาย รวมทั้งทำหน้าที่ในระบบภูมิคุ้มกัน พลาสมาทำหน้าที่ลำเลียงสารอาหาร เกลือแร่ วิตามิน ฮอร์โมน ของเสีย กระจายอุณหภูมิจึงและสิ่งละลายในพลาสมาให้มีความสมดุลในร่างกาย

4. เนื้อเยื่อกล้ามเนื้อ ประกอบด้วยเซลล์กล้ามเนื้อหรือสารระหว่างเซลล์ เซลล์กล้ามเนื้อมีแตกต่างกัน 3 ชนิด คือ กล้ามเนื้อเรียบ กล้ามเนื้อลาย และกล้ามเนื้อประสาท

5. เนื้อเยื่อประสาท ประกอบด้วยเซลล์และสารระหว่างเซลล์ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เซลล์ประสาทนิวรอนเป็นกลุ่มที่ทำหน้าที่หลัก กับนิวโรเกลียเป็นกลุ่มเซลล์ที่ทำหน้าที่สนับสนุนด้านชีวเคมีให้เซลล์นิวรอนทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ เซลล์ประสาทแต่ละเซลล์ประกอบด้วย ตัวเซลล์อยู่ในชั้นสีเทาของระบบประสาทกลางและปมประสาทไขสันหลังกับส่วนยื่นของเซลล์ที่แตกต่างกัน 2 กลุ่มคือ กลุ่มเดนไดรต์ มีมากในแต่ละเซลล์ ทำหน้าที่รับอิมพัลส์เข้าสู่เซลล์ กับแอกซอนซึ่งมี 1 เส้น ทำหน้าที่นำอิมพัลส์ออกจากเซลล์

กิจกรรมนักศึกษา

1. ทำแบบทดสอบก่อนเรียน
2. แบ่งกลุ่มประมาณ 5-6 คน
3. ปฏิบัติการทดลอง ชุด เนื้อเยื่อสัตว์
4. สรุปรายงานผลการทดลองและนำเสนอ
5. ทำแบบฝึกหัด
6. ทำแบบทดสอบหลังเรียน

อุปกรณ์ / เครื่องมือ

1. กล้องจุลทรรศน์
2. สีย้อม Methylene blue
3. ชุดสีย้อมเลือด (Wright's stain)
4. Lancet เจาะเลือด, สำลี, แอลกอฮอล์ 70%
5. สไลด์ และ coverslip
6. ตะเกียงแอลกอฮอล์
7. เนื้อสัตว์ (เนื้อปลา)
8. เข็มปลายแหลม

วิธีการทดลอง

ศึกษาเนื้อเยื่อเลือด

1. ใช้สำลีชุบแอลกอฮอล์เช็ดบริเวณตำแหน่งที่ต้องการเจาะเลือด (นิ้วกลาง หรือนิ้วนาง)
2. ใช้ lancet เจาะเลือดจากนิ้วกลาง หรือนิ้วนาง ตรงตำแหน่งด้านข้างของนิ้ว ดังภาพ

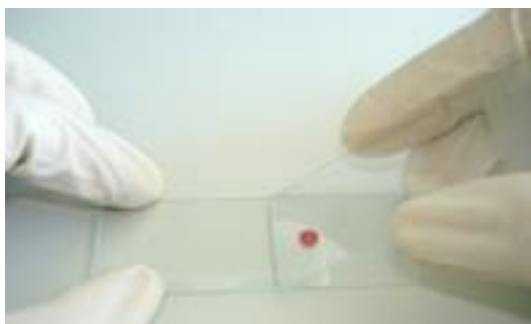
ภาพที่ 1 แสดงตำแหน่งที่เหมาะสมตรงด้านข้างของนิ้ว

2. การเตรียมฟิล์มเลือด หยดเลือดจากปลายนิ้วคนไข้ลงบนสไลด์ ให้มีขนาดประมาณในภาพ โดยแต่ละเบาๆ ด้วยปลายสไลด์ข้างหนึ่ง

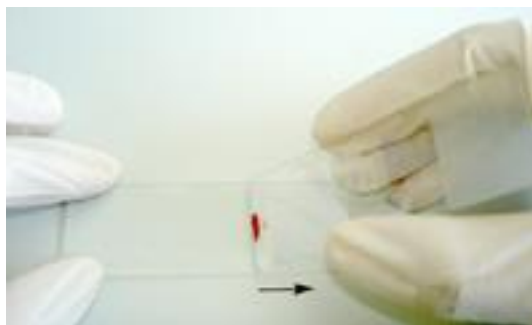
ภาพที่ 2 แสดงการแตะเลือดจากปลายนิ้วลงบนสไลด์

3. มือซ้ายจับสไลด์ที่มีหยดเลือด ใช้มือขวาถือสไลด์ที่เตรียมไว้ โถงเลือด โดยวางด้านที่จะใช้โถงบนตำแหน่งหน้าหยดเลือดเล็กน้อย ดังภาพ

ภาพที่ 3 แสดงตำแหน่งการวางสไลด์ที่จะใช้โถงเลือด

4. เลื่อนปลายสไลด์ที่ใช้โถงเลือดในมือขวา ให้ย้อนกลับมาแตะหยดเลือด และรอให้เลือดไหลไปตามแนวปลายขอบสไลด์ที่ใช้โถงจนทั่ว ดังภาพที่ 4 และ 5

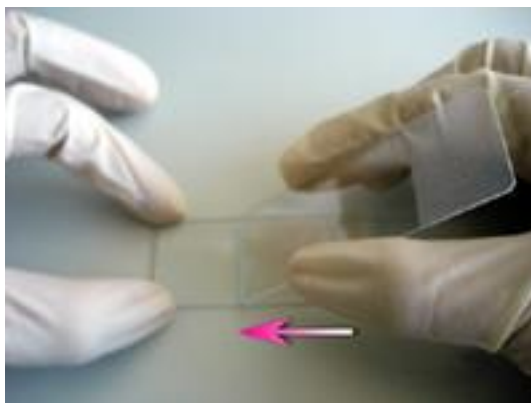

ภาพที่ 4 แสดงการเลื่อนสไลด์ที่ใช้ไทม์แทะกับหยดเลือด

ภาพที่ 5 แสดงการแผ่ของหยดเลือดไปตามแนวปลายขอบสไลด์ที่ใช้ไทม์

6. ไทม์สไลด์ไปทางซ้ายมือ ด้วยการเคลื่อนไหวยังต่อเนื่อง สม่่าเสมอ

ภาพที่ 6 แสดงการไทม์สไลด์ที่แผ่เต็มปลายขอบสไลด์ไปทางซ้ายมือ

7. การทำให้ฟิล์มเลือดแห้งสำคัญมาก โดยเฉพาะในสภาพอากาศที่มีความชื้นสูง ควรทำให้แห้งโดยถือสไลด์ห่างจากเปลวไฟของตะเกียงประมาณ 5 ซม. และโบกสไลด์ไปมา (ภาพที่ 7) แต่ต้องระวังไม่ให้สไลด์อยู่ในตำแหน่งเหนือเปลวไฟโดยตรงเด็ดขาด

ภาพที่ 7 แสดงการทำให้ฟิล์มเลือดแห้ง

การย้อมสี Wright's stain

Wright's stain มีจำหน่าย 2 รูปแบบ คือ ชนิดที่เป็นของเหลวและชนิดผง ซึ่งแบบหลังนี้ต้องนำมาละลายใน anhydrous acetone-free methyl alcohol ก่อนนำไปใช้

เนื่องจากใน Wright's stain มี alcohol จึงไม่ต้อง fix สไลด์ ก่อนนำไปย้อม ขั้นตอนการย้อมมีดังนี้

1. นับจำนวนหยดของสีที่ใช้ท่อมฟิล์มเลือดบนสไลด์ ปล่อยให้ทิ้งไว้ 1-3 นาที (ทั้งนี้เวลาที่เหมาะสมในการย้อมขึ้นอยู่กับสีแต่ละรุ่นที่นำมาใช้)
2. หยด phosphate-buffered ลงบนสไลด์ โดยใช้จำนวนหยดเท่ากับสีที่ใช้ในข้อ 1. ผสมสีและ Buffer ให้เข้ากัน โดยการเป่าบริเวณผิวของเหลวเหนือสไลด์
3. หลังจากทิ้งไว้ 4-8 นาที ล้างสีออกจากสไลด์ด้วย phosphate-buffered อย่างเทสออก

จาก

4. สไลด์ก่อนล้าง เพราะจะทำให้เกิดตะกอนสีบนสไลด์
4. เช็ดด้านล่างสไลด์ เพื่อเอาสีส่วนเกินออกจากสไลด์
5. วางสไลด์เอียงไว้ให้แห้ง (air dry)
6. ให้สังเกตลักษณะเม็ดเลือดแดง และเม็ดเลือดขาวแต่ละชนิด ให้วาดภาพเซลล์เม็ดเลือดที่เห็นจากกล้องจุลทรรศน์ นำมาศึกษาเปรียบเทียบกับภาพที่มีอยู่ในตำรา

ศึกษากลิ้มเนื้อลาย

1. นำชิ้นเนื้อปลาขนาด 2-3 มิลลิเมตร ใช้เข็มเขี่ยฉีกเส้นใยให้ได้ขนาดเล็กที่สุด วางลงบนสไลด์ที่สะอาด
2. ย้อมด้วยสี Wright's stain ปิดด้วย Coverslip ส่องดูด้วยกล้องจุลทรรศน์
3. ให้สังเกตลักษณะ รูปร่างของเซลล์กล้ามเนื้อ สังเกตลายแถบสีเข้มและแถบสีจางของ เส้นใยกล้ามเนื้อ เปรียบเทียบภาพที่เห็นจากสไลด์ถาวรที่จัดให้ดูเป็นตัวอย่าง

การวัดผลและการประเมินผล

1. สังเกตจากการปฏิบัติการทดลอง
2. การนำเสนอรายงานการทดลอง
3. การทำแบบฝึกหัด
4. การตรงต่อเวลาและความรับผิดชอบ
5. การรักษาความสะอาดของห้องปฏิบัติการ และการดูแลรักษาอุปกรณ์
6. การทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

รายงานผลการทดลอง เรื่อง เนื้อเยื่อสัตว์

หมู่เรียน.....กลุ่มพื้นฐาน.....โปรแกรมวิชา.....กลุ่มปฏิบัติการที่.....

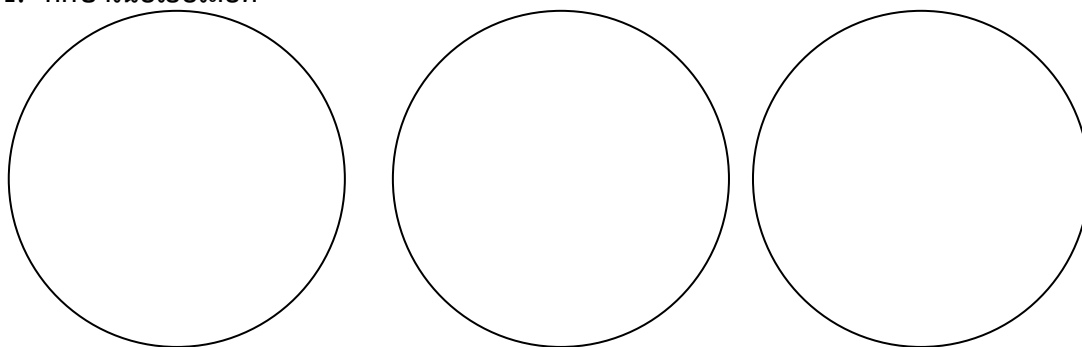
ชื่อผู้รายงาน 1.....รหัส.....
 2.....รหัส.....
 3.....รหัส.....
 4.....รหัส.....
 5.....รหัส.....
 6.....รหัส.....

วันที่ทำการทดลอง.....

*****

จงวาดภาพเม็ดเลือดชนิดต่างๆ (อย่างน้อย 2 ชนิด)

1. ศึกษาเนื้อเยื่อเลือด

เม็ดเลือด.....

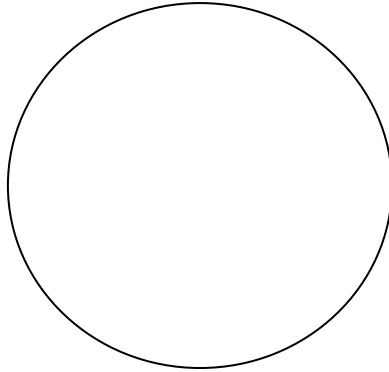
.....

.....

สรุปและอภิปรายผลการทดลอง

.....
 .....
 .....
 .....

2. ศึกษากล้ามเนื้อลาย

สรุปและอภิปรายผลการทดลอง

.....

.....

.....

.....

.....

แบบฝึกหัด

จงตอบคำถามต่อไปนี้

1. เม็ดโลหิตขาวที่พบในมนุษย์มีกี่ชนิด ได้แก่อะไรบ้าง

.....

.....

2. กล้ามเนื้อหัวใจเป็นมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

4. ต่อมจัดเป็นเนื้อเยื่อชนิดใด

.....

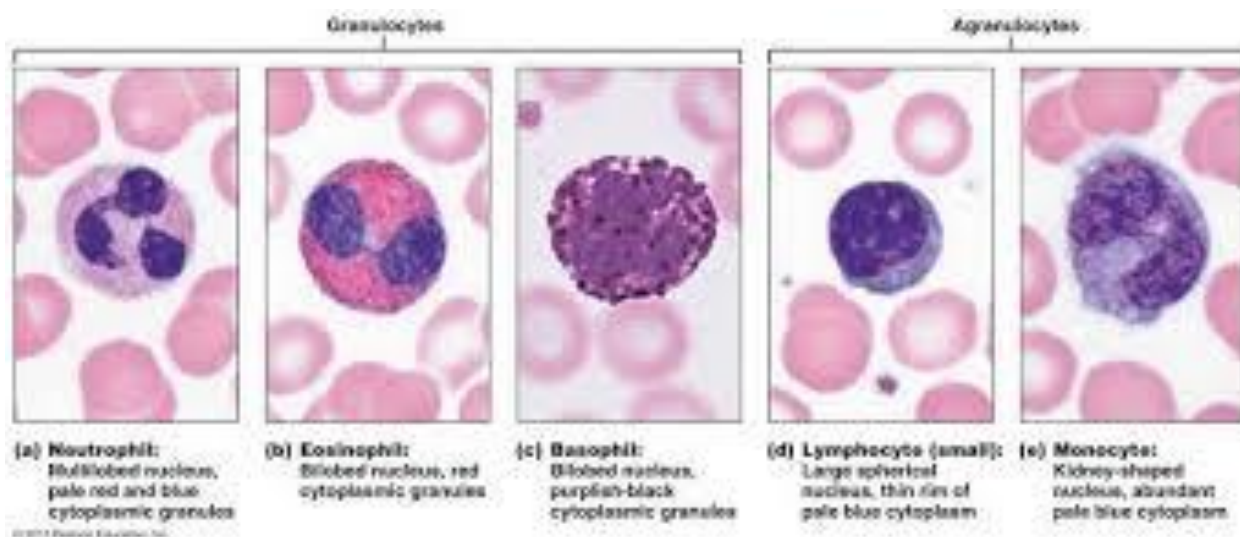
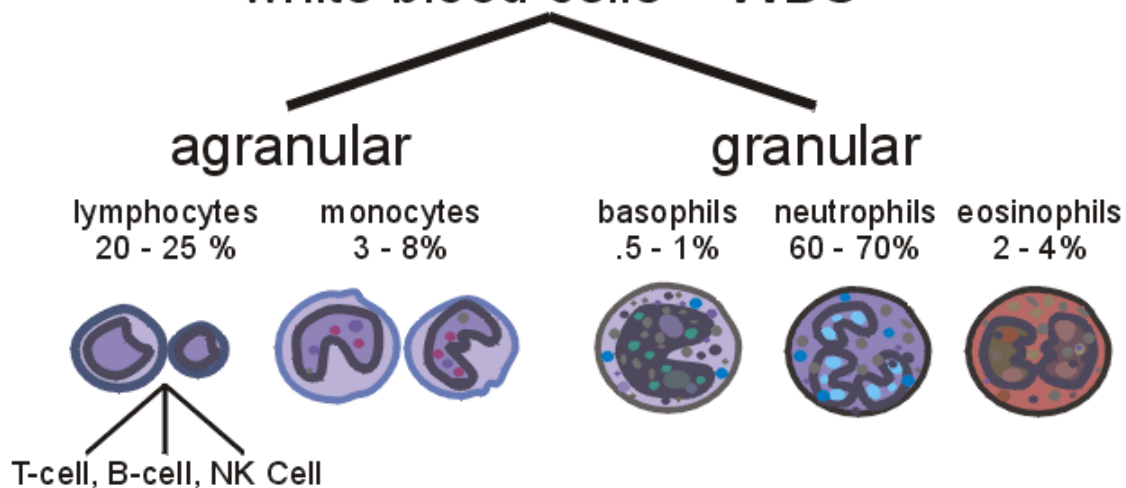
.....

เนื้อเยื่อเลือดชนิดต่างๆ

Leukocytes

white blood cells ~ WBC

5.2 เนื้อเยื่อพืช

เซลล์จัดเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของร่างกายที่สามารถทำหน้าที่ต่างๆ ของร่างกายได้ โดยเฉพาะเซลล์ของสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วยเซลล์เดียว เซลล์นั้นสามารถทำหน้าที่ของสิ่งมีชีวิตได้ ทุกอย่าง แต่โดยทั่วไป สิ่งมีชีวิตย่อมประกอบด้วยเซลล์หลายเซลล์รวมกันเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะทำหน้าที่แตกต่างกัน เช่น ทำหน้าที่ปกคลุม ลำเลียงอาหารและของเสีย สังเคราะห์แสง สืบพันธุ์ และอื่นๆ กลุ่มของเซลล์ที่มีการเพิ่มจำนวนด้วยการแบ่งเซลล์แบบไมโทซิสให้ได้เซลล์จำนวนมาก รวมกันทำหน้าที่ต่างๆ เรียกกลุ่มเซลล์นั้นว่า เนื้อเยื่อ (Tissue)

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้ศึกษา

1. สามารถสรุปลักษณะจำเพาะของเนื้อเยื่อแต่ละชนิดและเปรียบเทียบความแตกต่างของเนื้อเยื่อแต่ละชนิดได้
2. อธิบายความสัมพันธ์ของเนื้อเยื่อพืชกับหน้าที่ของเนื้อเยื่อพืชชนิดต่างๆ ได้

เนื้อหา

เนื้อเยื่อพืชแบ่งตามการเจริญได้ 2 กลุ่มคือ

เนื้อเยื่อเจริญ ประกอบด้วยเซลล์ที่มีคุณสมบัติแบ่งตัวได้ ขนาดเซลล์เล็ก ผนังเซลล์บาง นิวเคลียสขนาดใหญ่ และยังมีไซโทพลาสซึมเต็มเซลล์ เรียงชิดกันมากทำให้ไม่มีช่องว่างระหว่างเซลล์ เนื้อเยื่อเจริญแบ่งตามตำแหน่งได้ 3 กลุ่ม

1.1 Apical Meristem เนื้อเยื่อเจริญที่อยู่ส่วนปลายยอดและปลายราก

1.2 Lateral Meristem เนื้อเยื่อเจริญที่อยู่ด้านข้างของลำต้นและราก ทำหน้าที่สร้างเซลล์

และพัฒนาต่อไปเป็นเนื้อเยื่อถาวร ทำให้ส่วนของพืชเติบโตออกทางด้านข้าง เส้นผ่านศูนย์กลางของพืชเพิ่มขึ้น ประกอบด้วย Vascular cambium และ Cork cambium

1.3 Intercalary Meristem เป็นเนื้อเยื่อเจริญที่อยู่เหนือข้อของใบเลี้ยงเดี่ยว เมื่อเนื้อเยื่อ ดังกล่าวนี้แบ่งตัวทำให้ปล้องของพืชใบเลี้ยงเดี่ยวยาวขึ้น

เนื้อเยื่อถาวร เกิดจากเซลล์ที่ได้จากการแบ่งตัวของเนื้อเยื่อเจริญพัฒนา เปลี่ยนแปลงไปทำหน้าที่เฉพาะและไม่มีการแบ่งตัวอีกต่อไป มีหลายกลุ่มคือ

2.1 เนื้อเยื่อผิว

2.2 เนื้อเยื่อพืช มีหลายชนิดคือ พาเรนไคมา, สเคลอเรนไคมา, คอลเลนไคมา และ เอนโดเดอร์มิส

2.3 เนื้อเยื่อลำเลียง

กิจกรรมนักศึกษา

1. ทำแบบทดสอบก่อนเรียน
2. แบ่งกลุ่มประมาณ 5-6 คน
3. ปฏิบัติการทดลอง ชุด เนื้อเยื่อพืช
4. สรุปรายงานผลการทดลองและนำเสนอ
5. ทำแบบฝึกหัด
6. ทำแบบทดสอบหลังเรียน

อุปกรณ์ / เครื่องมือ

กล้องจุลทรรศน์ และสไลด์ถาวรเนื้อเยื่อพืช

วิธีการทดลอง

1. ศึกษาเนื้อเยื่อพืชจากสไลด์ถาวร โดยสังเกตและบันทึกลักษณะต่อไปนี้
  - 1.1 ลักษณะของเซลล์บริเวณคอร์เทกซ์ : รูปร่างของเซลล์ ความหนา-บางของเซลล์
  - 1.2 มัดท่อลำเลียง (ลำต้นของพืชใบเลี้ยงคู่) : รูปร่างของเซลล์ ความหนา-บางของผนังเซลล์แต่ละชนิด ระบุส่วนที่เป็นโพลเอ็ม และไซเลม

การวัดผลและการประเมินผล

1. สังเกตจากการปฏิบัติการทดลอง
2. การนำเสนอรายงานการทดลอง
3. การทำแบบฝึกหัด
4. การตรงต่อเวลาและความรับผิดชอบ
5. การรักษาความสะอาดของห้องปฏิบัติการ และการดูแลรักษาอุปกรณ์
6. การทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

รายงานผลการทดลอง

เรื่อง เนื้อเยื่อพืช

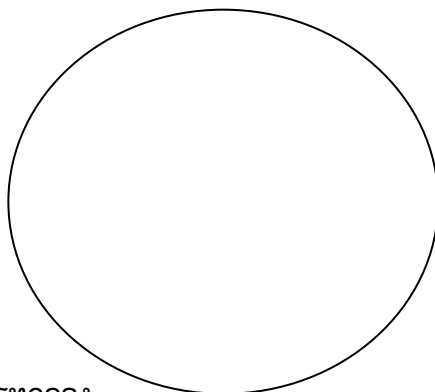
หมู่เรียน.....กลุ่มพื้นฐาน.....โปรแกรมวิชา.....กลุ่มปฏิบัติการที่.....

ชื่อผู้รายงาน 1.....รหัส.....
 2.....รหัส.....
 3.....รหัส.....
 4.....รหัส.....
 5.....รหัส.....
 6.....รหัส.....

วันที่ทำการทดลอง.....

*****

จากการทดลองให้นักศึกษาวาดรูปลักษณะเนื้อเยื่อในลำต้นพืชใบเลี้ยงคู่ พร้อมทั้งระบุ
 เนื้อเยื่อชนิดต่างๆ

สรุปและอภิปรายผลการทดลอง

.....
 .....
 .....
 .....

แบบฝึกหัด

จงตอบคำถามต่อไปนี้

1. จงยกตัวอย่างเนื้อเยื่อพืชที่เป็นเนื้อเยื่อเจริญ

.....

.....

.....

2. ชั้นผิวหนังของคนเปรียบได้กับเนื้อเยื่อชนิดใดของพืช

.....

.....

.....

3. จุกคอร์ค ที่เรานำมาใช้เป็นเนื้อเยื่อพืชชนิดใด

.....

.....

.....

4. จงอธิบายลักษณะของ เวสเซลเมมเบอร์

.....

.....

.....

5. เนื้อเยื่อชนิดใดทำหน้าที่ลำเลียงสารอินทรีย์ต่างๆ และอาหารที่พืชสังเคราะห์แสงได้

.....

.....

.....